

THE ROLE OF THE BAKHSHI IMAGE IN THE EPIC CREATIVITY OF TURKIC PEOPLES

Naurizbaeva Xanzada Oralbay qizi

2nd-year Student, Baxshichilik and Dostonchilik Program Nukus Branch of the
Uzbekistan State Institute of Arts and Culture

ABSTRACT: This scientific article analyzes the formation, historical development, and artistic-aesthetic functions of the bakhshi image in the epic creativity of Turkic peoples. The study highlights the role of the bakhshi image in shaping historical memory, spiritual values, and national identity. It also examines the social functions, performance mastery, and transformation of bakhshi art in modern cultural processes from a folkloristic perspective. The findings demonstrate that the bakhshi image represents an important spiritual and aesthetic phenomenon in the common Turkic cultural heritage.

Keywords: bakhshi, epic creativity, folklore, oral tradition, Turkic peoples, cultural heritage, poetics, identity.

TURKIY XALQLAR EPIK IJODIDA BAXSHI OBRAZINING O‘RNI

NAURIZBAEVA XANZADA ORALBAY QIZI

O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti Nukus filiali

“Baxshichilik va dostonchilik” mutaxassisligi 2-kurs talabasi

ANNOTATSIYA: Mazkur ilmiy maqolada turkiy xalqlar epik ijodida baxshi obrazining shakllanishi, tarixiy taraqqiyoti va badiiy-estetik funksiyalari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida baxshi obrazining xalqning tarixiy xotirasi, ma’naviy qadriyatlari va milliy identitetini shakllantirishdagi o‘rni yoritildi. Shuningdek, baxshining epik ijoddagi ijtimoiy vazifasi, ijrochilik mahorati va zamonaviy madaniy jarayonlardagi transformatsiyasi folklorshunoslik nuqtayi nazaridan o‘rganildi. Tadqiqot natijalari

baxshi obrazining umumturkiy madaniyatdagi muhim ma'naviy-estetik fenomen ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: baxshi, epik ijod, folklor, og'zaki an'ana, turkiy xalqlar, madaniy meros, poetika, identitet.

РОЛЬ ОБРАЗА БАХШИ В ЭПИЧЕСКОМ ТВОРЧЕСТВЕ ТЮРКСКИХ НАРОДОВ

АННОТАЦИЯ: В данной научной статье анализируются формирование, историческое развитие и художественно-эстетические функции образа бахши в эпическом творчестве тюркских народов. В ходе исследования раскрывается роль образа бахши в формировании исторической памяти, духовных ценностей и национальной идентичности народа. Также рассматриваются социальные функции бахши, его исполнительское мастерство и трансформация в современных культурных процессах с точки зрения фольклористики. Результаты исследования показывают, что образ бахши является важным духовно-эстетическим феноменом обще-тюркской культуры.

Ключевые слова: бахши, эпическое творчество, фольклор, устная традиция, тюркские народы, культурное наследие, поэтика, идентичность.

KIRISH

Turkiy xalqlar epik ijodi xalqning tarixiy xotirasi, ma'naviy qadriyatlari va estetik tafakkurini aks ettiruvchi muhim madaniy hodisalardan biri hisoblanadi. Ushbu epik an'analar tarkibida baxshi obrazi markaziy o'rin egallab, xalqning og'zaki ijodiy merosini avloddan-avlodga yetkazuvchi asosiy ijodkor sifatida shakllangan. Baxshilar asrlar davomida xalqning ijtimoiy hayoti, tarixiy tajribasi va ma'naviy qarashlarini badiiy shaklda ifodalab kelgan. Tarixiy manbalarga ko'ra, baxshilar qadimgi turkiy jamiyatlarda diniy-marosimiy va ma'naviy vazifalarni bajargan. Keyinchalik ular

professional epik ijrochilar sifatida shakllanib, xalqning ma'naviy hayotida muhim mavqega ega bo'lgan [1, 19-bet].

Shu sababli baxshi obrazi nafaqat folklor qahramoni, balki tarixiy-madaniy fenomen sifatida ham ilmiy ahamiyat kasb etadi. Turkiy xalqlarning epik an'alarida baxshi xalqning ma'naviy ideallarini ifodalovchi timsol sifatida namoyon bo'ladi. U xalq orasida donishmand, tarbiyachi va tarixiy xotira saqllovchisi sifatida qadrlangan. Baxshining poetik mahorati, musiqiy ijrochiligi va improvizatsion qobiliyati epik ijodning rivojlanishida muhim rol o'ynagan.

Bugungi globallashuv davrida an'anaviy folklor shakllarining transformatsiyasi kuchaymoqda. Zamonaviy media vositalari va ommaviy madaniyatning keng tarqalishi natijasida baxshichilik san'ati yangi kommunikativ muhitga moslashmoqda. Shu sababli baxshi obrazining epik ijoddagi o'rnini ilmiy jihatdan tahlil qilish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Mazkur tadqiqotning maqsadi turkiy xalqlar epik ijodida baxshi obrazining tarixiy shakllanishi, poetik funksiyalari va zamonaviy madaniy jarayonlardagi ahamiyatini ilmiy jihatdan yoritishdan iboratdir.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotda kompleks metodologik yondashuv qo'llanildi. Tadqiqotning nazariy asosini folklorshunoslik, etnologiya, madaniyatshunoslik va epik ijod nazariyasiga oid ilmiy qarashlar tashkil etdi. Tarixiy-qiyosiy metod yordamida baxshichilik an'anasining turkiy xalqlar madaniyatidagi shakllanish bosqichlari va rivojlanish xususiyatlari tahlil qilindi. Ushbu metod baxshi obrazining qadimgi marosimiy funksiyalardan professional ijodkor darajasigacha bo'lgan taraqqiyotini o'rganish imkonini berdi. Struktur-funksional yondashuv orqali baxshi obrazining epik tizimdagi vazifalari va funksional ahamiyati tahlil qilindi. Baxshining poetik nutqi, improvizatsion mahorati va tinglovchi auditoriyasiga ta'sir mexanizmlari ilmiy jihatdan o'rganildi [2, 28-bet].

Shuningdek, qiyosiy folkloristik metod asosida turli turkiy xalqlarning epik ijrochilik an'analari o'zaro solishtirildi. Baxshining badiiy ifoda vositalari, musiqiy ijro xususiyatlari va ijtimoiy vazifalari tahlil qilindi. Tadqiqot davomida empirik kuzatuv usuli ham qo'llanildi. Zamonaviy baxshilar ijrosi, folklor festivallari va audio-video materiallar o'rganildi. Bu esa baxshichilik san'atining zamonaviy transformatsiyasini aniqlash imkonini berdi. Metodologik jihatdan baxshi obrazi "madaniy vositachi", "epik xotira tashuvchisi" va "ma'naviy tarbiyachi" sifatida talqin qilindi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari baxshi obrazining turkiy xalqlar epik madaniyatida ko'p funksiyali ma'naviy-estetik fenomen ekanligini ko'rsatdi. Baxshi xalqning tarixiy xotirasini saqlovchi, ma'naviy qadriyatlarni targ'ib qiluvchi va epik tafakkurni rivojlantiruvchi ijodkor sifatida namoyon bo'ladi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, baxshi faqat epik matnni ijro etuvchi emas, balki uni qayta shakllantiruvchi ijodkor ham hisoblanadi. Baxshining improvizatsion mahorati har bir ijroning yangi poetik talqinda namoyon bo'lishiga imkon yaratadi [3, 41-bet].

Shuningdek, baxshi obrazining ijtimoiy-ma'naviy vazifasi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Baxshilar yosh avlodga jasorat, sadoqat, vatanparvarlik va insonparvarlik kabi qadriyatlarni singdirishda muhim vosita sifatida faoliyat yuritgan. Tadqiqot davomida baxshilar ijrosida musiqaning alohida o'rin tutishi aniqlandi. Dutor, do'mbira, dombra va qo'biz kabi cholg'ular baxshining poetik nutqi bilan uyg'unlashib, tinglovchiga kuchli emotsional ta'sir ko'rsatadi [4, 53-bet].

Natijalar zamonaviy media vositalari baxshichilik san'atining ommalashuviga katta ta'sir ko'rsatayotganini ham ko'rsatdi. Raqamli platformalar orqali baxshi ijrosi keng auditoriyaga yetib bormoqda. Bu esa baxshi obrazining yangi kommunikativ muhitda qayta shakllanishiga olib kelmoqda. Shuningdek, tadqiqot davomida globallashuv sharoitida baxshichilik an'analari ayrim transformatsion jarayonlarga

uchrayotgani aniqlandi. Zamonaviy sahnaviy talqinlar va media formatlar baxshichilikning an'anaviy shakliga ma'lum darajada ta'sir ko'rsatmoqda [5, 37-bet].

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari baxshi obrazining turkiy xalqlar epik madaniyatida ko'p funksiyali ma'naviy-estetik fenomen ekanligini ko'rsatdi. Baxshi xalqning tarixiy xotirasini saqlovchi, ma'naviy qadriyatlarni targ'ib qiluvchi va epik tafakkurni rivojlantiruvchi ijodkor sifatida namoyon bo'ladi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, baxshi faqat epik matnni ijro etuvchi emas, balki uni qayta shakllantiruvchi ijodkor ham hisoblanadi. Baxshining improvizatsion mahorati har bir ijroning yangi poetik talqinda namoyon bo'lishiga imkon yaratadi [3, 41-bet].

Shuningdek, baxshi obrazining ijtimoiy-ma'naviy vazifasi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Baxshilar yosh avlodga jasorat, sadoqat, vatanparvarlik va insonparvarlik kabi qadriyatlarni singdirishda muhim vosita sifatida faoliyat yuritgan. Tadqiqot davomida baxshilar ijrosida musiqaning alohida o'rin tutishi aniqlandi. Dutor, do'mbira, dombra va qo'biz kabi cholg'ular baxshining poetik nutqi bilan uyg'unlashib, tinglovchiga kuchli emotsional ta'sir ko'rsatadi [4, 53-bet].

Natijalar zamonaviy media vositalari baxshichilik san'atining ommalashuviga katta ta'sir ko'rsatayotganini ham ko'rsatdi. Raqamli platformalar orqali baxshi ijrosi keng auditoriyaga yetib bormoqda. Bu esa baxshi obrazining yangi kommunikativ muhitda qayta shakllanishiga olib kelmoqda. Shuningdek, tadqiqot davomida globallashuv sharoitida baxshichilik an'analari ayrim transformatsion jarayonlarga uchrayotgani aniqlandi. Zamonaviy sahnaviy talqinlar va media formatlar baxshichilikning an'anaviy shakliga ma'lum darajada ta'sir ko'rsatmoqda [5, 37-bet].

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, baxshi obrazi turkiy xalqlar epik ijodining eng muhim timsollaridan biri hisoblanadi. U xalqning tarixiy xotirasi, ma'naviy qadriyatlari va

estetik tafakkurini saqlash hamda avlodlarga yetkazishda muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot natijalari baxshi obrazining ko‘p funksiyali xarakterga ega ekanligini ko‘rsatdi. Baxshi nafaqat epik ijrochi, balki ijodkor, tarbiyachi va madaniy vositachi sifatida ham faoliyat yuritadi. Turkiy xalqlar baxshichilik an‘analarida umumiy madaniy ildizlar mavjud bo‘lishiga qaramay, har bir xalqning tarixiy va etnomadaniy muhiti baxshi obrazining shakllanishiga o‘ziga xos ta’sir ko‘rsatgan.

Kelgusida baxshichilik san’atini chuqurroq o‘rganish, elektron folklor arxivlarini yaratish, baxshilar maktablarini qo‘llab-quvvatlash va xalqaro ilmiy hamkorlikni rivojlantirish muhim ilmiy vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov A. *Turkiy xalqlar folklori*. Toshkent: Fan, 2019. [19–32-bet].
2. Yusupov B. *Baxshichilik san’ati va epik an’ana*. Toshkent: Ma’naviyat, 2021. [28-bet].
3. Nurmatov S. *Folklor poetikasi va epik tafakkur*. Toshkent: O‘zbekiston, 2020. [41-bet].
4. Abdurahmonov S. *Epik madaniyat va og‘zaki ijod*. Toshkent: Universitet nashriyoti, 2022. [53-bet].
5. UNESCO. *Intangible Cultural Heritage Reports*. Paris, 2023. [37–42-bet].